

Carl Bildt

1995-05-26

Rött Sammanbrott - och Ny Start för Sverige.

Med röstsiffrorna 190 mot 153 avvisade riksdagen regeringens förslag om det s k stoppaketet. Och eftersom statsminister Ingvar Carlsson hade ställt kabinetsfråga fick han nu finna sig i att gå till talmannen och lämna in sin och sin regerings avskedsansökan. Torsdagen den 15 februari 1990 avgick regeringen Ingvar Carlsson och dagen efter meddelade dessutom långvarige finansministern Kjell-Olof Feldt att han nu lämnade regeringsarbetet för gott.

Det som inträffat var lika märkligt som unikt. En regering hade för första gången i vår moderna historia förlorat en kabinetsfråga i riksdagen och därmed tvingats att avgå mitt under en mandatperiod. Och för den utomstående betraktaren - till vilkas skara jag fick räkna mig - var det hela närmast obegripligt att förstå.

Hur hade man kunnat röra till det för sig så till den milda grad att man tvingades till ett förödmjukande nederlag och en förödmjukande avgång mitt under en mandatperiod som man inlett med glansfulla förhoppningar om att få regering i lugn och ro under en kommande tioårsperiod?

Historien om vad som hände under tiden mellan valet i september 1988 - då socialdemokraterna hankade sig kvar vid makten trots affärerna kring Ebbe Carlsson och Anna Greta Leijon - och valet i september 1991 - då man gjorde sin kraftigaste förlust någonsin och tvingades att lämna över regeringsmakten till den borgerliga fyrtipartiregeringen - är historien om socialdemokratins successiva sammanbrott och den gradvisa om än bestämda framväxten av en nytänd borgerlighet med ett klart program för förändring av Sverige.

Den gamle partiräven Sten Andersson har vid några tillfällen sagt mig, att 1988 var valet som socialdemokraterna egentligen borde ha förlorat. Det var så uppenbart att den ekonomiska politik man fört sedan man återtog regeringsmakten 1982 hade börjat att ta slut, att man var rådvill inför framtiden och att det inte fungerade som det borde i det stora parti som börjat att se Sveriges regering som sin mer eller mindre privata egendom.

Men i februari 1986 hade Olof Palme mördats (NÄR?), och en motvillig Ingvar Carlsson tvingats att ta över rollen som partiordförande och statsminister. Han gör ingen hemlighet av att han gärna hade sluppit, men i det läge som rådde fanns egentligen inget alternativ. Och i den stämning som kom att råda efter mordet - och alla den osäkerhet och känsla av otrygghet som detta utlöste i samhället - kom den mer försonliga ledarstil som Ingvar Carlsson etablerade efter de allt mer laddade och aggressiva åren med Olof Palme att upplevas som något av en befrielse. Sådan var känslan alldeles visst inom borgerligheten, och sådan var den också hos många socialdemokrater som gärna delade med sig av sina åsikter.

Den socialdemokrati som gick in i valrörelsen 1988 sågs därmed inte enbart som den trötta fortsättning på det parti som regerat sedan 1982, utan i någon utsträckning som någonting som var nytt och ännu inte till fullo provat. Trots det makalösa schabbel som den sk Ebbe Carlsson-affären innebar blev det därmed möjligt för socialdemokraterna att reducera sina förluster och hanka sig fast vid regeringsmakten under ytterligare en mandatperiod.

Till den saken bidrog med all säkerhet att Bengt Westerberg och Olof Johansson i valrörelsens slutskede lyckades att ställa till med ett av de lika onödiga som förödande gräl som borgerligheten så talangfyllt lyckats att servera en trängd socialdemokrati vid strategiska tillfällen genom åren. Vad grälet handlade om glömdes snabbt - det råkade vara skatter - men bilden av grälet som sådant kom att ha en förödande inverkan på tilltron till det regeringsalternativ som måhända fanns.

Men snart skulle det visa sig att denna regering Carlsson var än mer oförberedd på vad mandatperioden skulle komma att innebära än vad ens den mest inbitne borgerliga kritiker hade vågat att göra gällande. Mandatperioden kom att utvecklas till ett veritabelt gatlopp för en socialdemokrati som under tilltagande inre tumult fick göra den ena politiska reträtten efter den andra.

Ändå fanns det nu en viss vilja till förnyelse och modernisering inom partiet. När Kjell-Olof Feldt tidigt efter valet lade fram en skiss till det som senare skulle komma att bli skatteomläggningen 1990 var det ingen tvekan om att det handlade om ett genuint och viktigt försök till uppbrott från ett skattepolitiskt arv från Gunnar Strängs dagar som kommit att bli allt mer och mer besvärande. Finansminister Feldts krypskytte mot det egna partiets positioner hade till slut lett till att en del av de gamla bastionerna rasat, och äntligen föreföll vägen ligga fri för ett mer bestämt grepp om regeringsmakten från den s k kanslihusögerns sida.

Och detta underlättades också av att statsministern Carlsson fullföljde traditionen från Olof Palmes tid när det gällde att ägna den ekonomiska politiken endast ett mer förstrött intresse. Inom socialdemokratien hade ekonomisk politik under glansens dagar varit någonting som kunde delegeras till finansministern, medan statsministern och partiordföranden gavs möjligheter att sväva i de högre rymder där resurskrävande reformer och radikal retorik fortfarande kunde ge vingar åt den egna vardagen.

Resurskrävande reformer i form av ytterligare en semestervecka och förlängd föräldraledighet hade också varit avgörande delar av den politik som hade plockats ihop våren 1988 för att inför den stundande valrörelsen åter kunna locka nya skaror till den gamla politiken. Det ena hade varit den nödvändiga eftergiften till LO, och det andra

hade krävts av inte minst kvinnoförbund och andra inom partiet som fortsatte att se den fortsatta utbyggnaden av olika typer av offentliga förmåner som kärnan i socialdemokratins politiska gärning.

Men den ekonomiska politik man lovat i valet gick inte att genomföra i verkligheten. Med hög inflation och låg tillväxt var det uppenbart att de långsiktiga problemen i ekonomin nu höll på att leda landet in i en också på kort sikt mer besvärlig situation. Men när regeringen i början av 1989 avvisade finansministerns förslag till besparingar i statsutgifterna återstod ingenting annat än ett rejält skattehöjningspaket av den art som socialdemokrater ju är så bra på.

Kompletteringspropositionens förslag den 25 april om höjd moms med 2 procent och höjd löneskatt med 1 procent - sammanlagt ca 20 miljarder kr i höjda skatter - kom med all rätt att uppfattas som ett direkt svek mot vad socialdemokraterna hade talat om i valrörelsen. Och LO med Stig Malm i spetsen gick snabbt ut i ett veritabelt härnadståg mot denna politiska och ekonomiska kalldusch.

Första maj talade Stig Malm på Norra Bantorget i Stockholm och riktade rena breddsidor mot den socialdemokratiska regeringens politik, och bara några dagar därefter inträffar det alldeles unika att de socialdemokratiska ledamöterna i riksdagens finansutskott med Anna-Greta Leijon i spetsen väcker en motion med kravet att regeringens förslag till höjd moms skall avslås. Regeringen stod helt plötsligt utan såväl politik som parlamentarisk förankring när det gällde den ekonomiska politiken. Situationen var - med ett milt uttryck - mycket märklig.

Som räddare in på scenen trädde nu centern och Olof Johansson. Centerns ledamot i finansutskottet Ivar Franzén hade publicerat några grumligheter om att någon form av sk tvångssparande vore bättre än momshöjningen, och när Olof Johansson därefter publicerade sig på samma tema hade den stackars regeringen inte mycket annat att göra än att gripa det halmstrå som därmed erbjöds.

Plötsligt ingicks så en pakt mellan regeringen Carlsson och Olof Johanssons centerparti som med tvångssparandet som kärna framställdes som ett ansvarstagande i nationens

intresse för den ekonomiska politiken under mandatperioden i dess helhet. Men med ansvarstagande hade det inte särskilt mycket att göra eftersom ökade utgifter av olika slag i uppgörelsen ledde till att dess åtstramningseffekt bara blev en bråkdel av vad regeringen hade strävat efter med sina rena skattehöjningar.

Tvångssparandet kom att bli ett av de mest impopulära beslut som fattats av riksdagen på mycket länge. Och det föreföll som om vreden hos enskilda människor stod i omvänd proportion till det antal kronor som lönebeskeden varje månad informerade dem om att staten med tvång haft vänligheten att se till att de skulle spara. Jag minns väl från resor runt om i landet hur äldre människor med skakande fingrar pekade på de enstaka tiar eller ibland tio enstaka kronor som staten av för dem alldeles obegripliga och oacceptabla skäl hade beslutat att beröva dem.

Och någon betydelse när det gällde att få förtroende för den ekonomiska politiken hade åtgärden självfallet inte. Kjell-Olof Feldt har beskrivit det hela som det dummaste han medverkat till - men för att komma från mannen som spenderade ett decennium på att argumentera för löntagarfonderna är detta klara överord. Men dåligt och dumt var det förvisso.

För de som var mindre bekymrade om den ekonomiska politiken och mer angelägna om att söka splittra borgerligheten var det säkert tillfredsställande att det hela - i sedvanlig ordning - kom att utlösa den sedvanliga debatten om huruvida det fanns ett borgerligt alternativ eller inte. Men inte ens denna kom att ge den socialdemokratiska regeringen mer än en högst tillfällig respit från dess slitningar kring den ekonomiska utvecklingen och den ekonomiska politiken. Men en takt i pris- och löneökningarna som så påtagligt låg över andra länders var det bara en tidsfråga innan de verkligt allvarliga problemen - och de främst en kraftig ökning av arbetslösheten - skulle komma att drabba Sverige.

I ett anförande som kom att få åtskillig uppmärksamhet sade Kjell-Olof Feldt i slutet på november, att ”antingen böjer vi av pris- och kostnadskurvorna inom de närmaste åren på egen hand och med metoder som vi väljer själva - eller så måste även vi gå igenom det arbetslöshetens stålbad som tvingar tillbaka inflationen med metoder som vi inte vill använda”. Och detta skulle, menade han, innebära att ”vår politik... har misslyckats.”

Självfallet visste Feldt väl att det han formulerade som en hypotes redan hade hunnit med att bli en realitet. Men uppenbarligen såg han en sista möjlighet att i budgetförslaget i januari 1990 lägga fram förslag som åtminstone innebar en viss möjlighet att få kontroll över det tilltagande eländet. Hans förankring i den egna regeringen och det egna partiet hade dock kommit att försvagas allvarligt av de tilltagande spänningar som syntes så tydligt under vårens tumult, och budgetpropositionen blev åter ett tomt dokument.

Visserligen sades nu att politiken kommit till ”en kritisk punkt”, och regeringen kallade arbetsmarknadens parter till ännu ett i raden av kaffekalas på Haga för att försöka få dem alla att skriva på någon typ av centralt avtal som dämpade de starka kostnadsökningarna i ekonomin. Men försöket var dömt på förhand inte minst därför att utvecklingen för länge sedan hade visat att denna typ av kaffekalas och tal om centrala avtal inte längre hade någon relevans när det gällde att påverka den faktiska utvecklingen. Inte ens ett präktigt kaffekalas kan kompensera för en regering som inte förmår att regera.

När också detta misslyckande var uppenbart gjorde finansministern ytterligare ett försök att få regeringen att acceptera minskade utgifter på olika områden, bara för att ytterligare en gång underkännas av statsministern. Denne satte sig i stället och knåpa ihop det famösa sk stoppaket som Feldt trots sitt bestämda motstånd fick förtämligast sig till att medverka att presentera på en presskonferens den 8 februari.

Men Ingvar Carlsson trodde uppenbarligen fullt och fast att det var möjligt att med en tvåårig i det närmaste total reglering av alla priser, löner och ersättningar i den svenska ekonomin reglera och planera bort den inflation som redan fört Sverige över den gräns bortom vilken ”arbetslöshetens stålbad” var närmast oundvikligt. Tre månader efter Berlinmurens fall stod Sverige med en regering som föreföll att tro mer på statsreglering av ekonomin än alla de fallna regimer som ditintills hade byggt hela sin existens på den blinda tilltron till reglerings- och planeringspolitikens välsignelser.

Den politik som Feldt internt fördömde lyckades dock Carlsson få viss förankring för i ett näringsliv vars desperation över den allt mer bekymmersamma kostnadsutvecklingen kommit att allvarligt fördunkla dess omdöme. Om det var Volvo-chefen Pehr G Gyllenhammar eller SAF-chefen Ulf Laurin som hade sina fingrar längst ner i denna syltburk skall jag låta vara osagt, men efter det att det märkliga förslaget presenterats kom det i alla fall att orkestreras en mindre telefonkampanj där ledande företrädare för näringslivet ringde till Bengt Westerberg och mig och framförde det ena argumentet besynnerligare än det andra för varför vi nu skulle acceptera en regleringspolitik som gick tvärs mot allt som vi var övertygade var rätt och tvärs mot alla de erfarenheter av regleringspolitik som gjorts såväl i Sverige som i andra länder. Listan över de i övrigt förträffliga personer som då ringde och argumenterade för denna egenartade ståndpunkt bevarar jag fortfarande.

Om det således märkligt nog lades ner en betydande möda på att söka säkra stöd inom borgerligheten för den politik som saknade stöd också inom regeringen, var det desto märkligare att mer möda inte lades ner på att söka någon form av stöd eller acceptans hos det Lars Werners vänsterparti som man i normala fall alltid förlitade sig på. Regleringspolitik var sannerligen inte dem främmande, och hade det funnits minsta möjlighet att på ett eller annat sätt mildra eller villkora det strejkstopp som smugits med i den allmänna stoppivern - och utlöst en lika betydande som försenad vrede inom LO - är jag övertygad om att de med glädje hade låtit regeringen slippa schikanen av nederlaget och avgången.

Men i riksdagen vankade Werner av och an den ena kvällen efter den andra utan annan kontakt än att den ständigt pratande socialdemokratiska ordföranden i arbetsmarknadsutskottet Lars Ulander försökte att hålla honom varm med praktiskt taget ingenting. Ty från regeringen var det dött och tomt och stilla i kontakterna - som om man redan dragit ur kontakten i allmän uppgivenhet eller som om man medvetet valde att gå mot schikanen och nederlaget. Regeringen hade upphört att finnas till och fungera redan innan den förlorade i riksdagen och tvingades att avgå.

Sedan Ingvar Carlsson den 15 februari lämnat in sin och därmed sin regerings avskedsansökan ankom det på talmannen Thage G Peterson att hantera den situation

hans gamle SSU- och sommarestugevän nu hade ställt till. I den samtalsrunda han omedelbart hade med de olika partiledarna i riksdagen gjorde han dock ingen hemlighet av att han inte begrep hur hans gamle vän hade kunnat ställa till detta allsidiga elände.

Socialdemokraterna sökte nu säga att det borde bildas en regering bestående av de tre borgerliga partierna, vänsterpartiet och miljöpartiet, eftersom det var de sammanlagda rösterna från dessa partier som fällt regeringen. Förslaget var taktiskt över gränsen till det dumma, men försatte i alla fall talmannen i ett visst dilemma.

Metodiskt arbetade sig Peterson igenom de olika alternativen innan han på lördagkvällen den 17 februari bad mig att sondera om det fanns förutsättningar för en borgerlig trepartiregering i det läge som nu uppkommit. Något uppdrag att bilda regering var det självfallet inte, utan just en sondering av den typ som inte tillhör ovanligheterna i regeringsbildningar i andra länder, men som för oss var en innovation i branschen.

Ikke desto mindre var det petersonska steget av betydelse. Han hade nu etablerat en praxis som innebar att uppdraget att sondera förutsättningar för borgerlig regering skulle gå till ledaren för det största partiet, vilket de facto skapade nya och från vår utgångspunkt förbättrade förutsättningar för framtiden.

Några parlamentariska förutsättningar för en sådan regering fanns dock självfallet inte så länge riksdagen hade en socialistisk majoritet. I ett offentligt uttalande inför den moderata riksdagsgruppen hade jag tydligt sagt att en socialistisk riksdagsmajoritet gjorde en icke-socialistisk regering omöjlig. Fanns det något alternativ som skulle kunna leda fram till annat än någon form av socialistisk regering så var det att riksdagen upplöstes och att väljarna i val fick ta ställning till riksdagens sammansättning.

Intresset för nyval inom socialdemokratin var dock - av lätt insedda skäl - mycket begränsat. Utan ekonomisk politik, utan finansminister, utan sammanhållning inom rörelsen och utan tillstimmelse till glöd och glädje hade redan valrörelsen blivit en katastrof. Genom att efter nederlaget avgå i stället för att utlysa nyval hade också Ingvar Carlsson effektivt blockerat den möjligheten - ett nyval kan bara utlysas antingen av en

sittande statsminister eller av talmannen efter det att riksdagen tre gånger underkänt hans förslag till ny statsminister.

Nyvalsmöjligheten kom dessutom de facto att blockeras av centern, som på olika sätt gjorde klart att de inte ville ha ett sådant. Detta medan såväl Bengt Westerberg som jag såg detta som den kanske enda rimliga möjligheten, även det villigt skall erkännas att det inte gick att känna någon större entusiasm heller för den möjligheten i det egenartade

För Bengt skulle det betyda att riksdagen inte skulle hinna fatta de beslut om den stora skatteomläggningen som i november förra året träffat en uppgörelse med regeringen om och som han hade investerat så mycket energi och politisk prestige i. Och för mig var det uppenbart att vi inte hade hunnit tillräckligt långt i olika typer av förberedelser mellan de borgerliga partierna för att kunna bli en tillräckligt effektiv regering under det dryga år som skulle återstå från ett regeringsskifte efter nyval i t ex april och inledningen av den ordinarie valrörelsen sommaren 1991.

Efter åtskilligt grannande på de olika möjligheter som möjligen kunde finnas i den uppkomna situationen - det fanns all anledning att åtminstone tankemässigt vända på varena sten - träffades Bengt och Olle och jag på söndagseftermiddagen för att diskutera det hela. Vi vände och vred på de möjligheter som kunde finnas, men i och med att nyvalet de facto knappast var möjligt var det svårt att se att det skulle finnas några öppningar.

När jag på efter lunch på måndagen lämnade tillbaka uppdraget till Thage Peterson och upprepade att förutsättningarna för en borgerlig regering inte fanns så länge det var en socialistisk majoritet i riksdagen var det många som kom att ha synpunkter på hur det hela hanterats. Talmannen kom att kritiseras för att han inte offentliggjort uppdraget till mig, och jag ömsom för att jag inte lämnat det tillbaka på sekunden och ömsom för att jag inte tagit betydligt grundligare på uppgiften att föra samtal med Bengt Westerberg och Olof Johansson.

Åtskilliga samtal kom dock att föras mellan oss tre. Och det var i dessa som grunden kom att läggas till det som skulle komma att inträffa senare under året när Bengt Westerberg och jag till allmän överraskning skrev ihop oss om vad som med rätta uppfattades som stommen till ett regeringsprogram på viktiga områden.

Medan jag skisserade ett samarbete som var långsiktigt och omfattade de avgörande frågor regering och riksdag hade att hantera under de kommande åren, var Bengts papper mer detaljerade men också mer begränsade till den ekonomiska politikens mer omedelbara områden. Från Olof Johanssons sida var intresset mer förstrött - han var nog i första hand inställd på att skära pipor i vassan på fortsatt fördelningspopulism riktad mot skatteuppgörelsen mellan folkpartiet och socialdemokraterna.

Den främste stöttestenen mellan folkpartiet och oss moderater var också skatteomläggningen, där vi var kritiska till alla de skattehöjningar folkpartiet accepterade för att tillgodose socialdemokraternas krav på att det samlade skattetrycket inte fick sänkas. Men när vi bad Anne Wibble och Bo Lundgren att diskret gå igenom våra respektive ståndpunkter i denna inflammerade fråga kunde det ganska snabbt konstateras att det nog skulle gå att komma fram till någonting vi bägge kunde acceptera.

Med centern var det annorlunda, och det var snarare denna fråga än energipolitiken som jag just då såg som den stora stöttestenen mellan partierna. I trappan ner från ett längre möte i Olof Johanssons lilla krypin på Västerlånggatan konstaterade Bengt och jag gemensamt var problemen - och möjligheterna - inom borgerligheten egentligen låg.

En som inte trodde vare sig på en socialdemokratisk eller borgerlig regering vid detta tillfälle var Thage Peterson, som i flera av våra samtal kom tillbaka till att det nog bara var någon form av samverkan mellan moderater och socialdemokrater som kunde ta Sverige ur det elände som nu började att avteckna sig. Jag sade inte mot, men fick honom att konstatera att de avgörande hindren mot den tanken låg inte inom moderaterna utan inom hans eget trötta gamla parti.

Med detta var det åter uppenbart vad som egentligen var uppenbart redan från början, nämligen att utan nyval och med en socialistisk majoritet fanns det bara en fortsatt socialdemokratisk regering som möjlig.

När jag lämnade tillbaka mitt informella uppdrag till talmannen sade jag dock att jag skulle vara beredd att sondera förutsättningarna för en regering som skulle utlysa nyval och regera landet fram till detta - någonting som inte ingått i mitt ursprungliga uppdrag, men som för fullständighetens skull borde finnas med bland alternativen trots att nyvalsfrågan av allt att döma var rejält blockerad. Men talmannen var inriktad på att nu försöka åstadkomma en lösning som undvek nyval och som gav en viss stabilitet för mandatperioden.

Jag förde också fram tanken att talmannen skulle föreslå en annan socialdemokratisk regeringsbildare än den som så uppenbart hade misslyckats med sitt regerande under de senaste åren, men till att ta det djärva steget sträckte sig inte Tage Petersons uppfattning av talmansämbetets möjligheter. Och så gick han till riksdagen och föreslog som ny statsminister den person som nyss hade misslyckats så grovt. Han kunde göra det efter det att Ingvar Carlsson haft dimmiga dialoger om den ekonomiska politiken med en mindre intresserad Olof Johansson och efter det att en ångerköpt Lars Werner förklarar att vänsterpartiet skulle rösta ja till en ny socialdemokratisk regering.

Så blev det också. För vår del föreslog Ingegerd Troedsson och jag att riksdagsgruppen, som mitt i allt detta tumult hade utlokaliserat sig till Stena-färjan mellan Göteborg och Kiel för att under Lars Tobissons ledning ha sedvanlig gruppkonferens, skulle fatta beslut om att vi skulle rösta nej eftersom nyvalsalternativet trots alla reservationer mot detta var mindre dåligt än det som nu såg ut att bli fallet. I statsministervoteringen Måndagen den 26 februari blev det därför bara vi och folkpartiet som röstade nej.

Lyckan i landet över Ingvar Carlssons återkomst som ordinarie statsminister efter två veckor av spekulationer och överläggningar visste sina gränser. Som ny finansminister kom Allan Larsson att mer eller mindre tvångsrekryteras. Och Ingvar Carlsson gjorde ännu en av de ombildningar av regeringens sammansättning och sätt att arbeta som han

har för vana att göra när problemen börjar att torna upp sig - den senaste hade han gjort så sent som i januari.

Under regeringskrisveckornas samtal med Bengt Westerberg och Olof Johansson hade jag till dem fört fram tanken på vad jag kallade "en borgerlig allians" för den händelse ett nyval trots allt skulle bli möjligt. Jag menade att vi då skulle skriva ett kontrakt kring avgörande delar av politiken icke bara för perioden fram till valet 1991 utan också för den därpå följande mandatperioden - det var enligt min mening en förutsättning för att ett samregerande i det kortare perspektivet skulle ha någon mening.

På viktiga områden gick det att se hur en sådan allians skulle se ut. I den för mig så viktiga frågan om vårt medlemskap i det europeiska samarbetet - där såväl centern som socialdemokraterna fortfarande var motståndare till en svensk ansökan - förde jag fram tanken att frågan om ansökan eller ej skulle beslutas av en folkomröstning.

Utgången av regeringskrisen i februari 1990 kom alldeles självklart att leda till fortsatt debatt om socialdemokratins eländiga tillstånd, men också till en diskussion om borgerlighetens möjligheter. Det var därför jag i ett anförande i Malmö måndagen den 5 mars offentligt presenterade de tankar på en "borgerlig allians" som jag tidigare bara fört fram internt, men som jag nu ville föra ut till vidare debatt i akt och mening att visa på de möjligheter som enligt min mening fanns.

Inför en efter allt tumult något förvirrad församling av malmömoderater under kristallkronorna i nybyggda Sheratons stora sal talade jag om behovet av "liberal förnyelse" av Sverige i ett skede där socialismens hade brutit samman och socialdemokratien förlorat sin kraft, och skisserade också de grunder för denna förnyelse som skulle komma att återkomma under perioden fram till valet 1991 och under regeringsperioden därefter.

Att jag talade om de tre borgerliga partierna som "liberalt inspirerade" var inte taktik på det sätt som någon kommentator trodde, utan ett uttryck för hur jag såg på det faktiska förhållandet. "Vi tror på marknadsekonomin. Vi arbetar för en rättstat till den enskildes

skydd.. Vi vill ha ett öppet och dynamiskt samhälle. Vi tror på framsteg och rationalitet.”

Och jag talade om den allt mer trängande nödvändigheten av att få en politisk förändring i Sverige som innebar att skattetrycket sänktes, att de offentliga monopolen bröts upp med valfrihet i skola och barnomsorg, att vi äntligen började att spara i de offentliga utgifterna, att vi helt och fullt kom med i det europeiska samarbetet och att vi säkrade säker och billig el för vår välfärdsutveckling under kommande decennier.

Även om socialdemokratin genom sin blockering av möjligheten till nyval lyckades att klamra sig kvar i regeringsställning var dess fortsatta färd föga framgångsrik. Frampå vårkanten tvingades man i april till en större uppgörelse med folkpartiet om den ekonomiska politiken i vilken folkpartiet lyckades att få den slagna socialdemokratin att riva upp en stor del av de vallöften som Feldt så länge försökt att bli kvitt. Plågsamt var det säkert, men Ingvar Carlssons handlingsmöjligheter var nu ytterligt begränsade - han kunde inte plocka ihop ett nytt paket av den typ han gjort i februari, och han kunde inte efter bara två månader låta Allan Larsson misslyckas på samma sätt som Kjell-Olof Feldt gjort.

Det socialdemokratiska partiet stönade över dessa nya turer och avsteg - men började vid det här laget att bli ganska vant vid serien av eländen. Finansutskottets ordförande Anna-Greta Leijon - som hade också andra skäl att känna visst agg till den socialdemokratiska partiordföranden - tog dock konsekvenserna av eländet och avgick i illa dold protest mot sveken. Och centerpartisterna mumlade lite över att ha blivit övergivna efter allt stryk de hade fått ta för uppgörelsen om tvångssparandet året innan - som de dock hade hittat på alldeles själva.

Det handlade nu om mycket mera än att socialdemokraternas s k tredje väg i den ekonomiska politiken hade ”kört in i väggen” - uttrycket är Kjell-Olof Feldts - och havererat, och att socialdemokraterna saknade kraften att fullt ut göra den kursomläggning i den ekonomiska politiken som en så gott som enig kår av ekonomer och kritiker ansåg nödvändig. Detta var illa nog, men eländet för socialdemokratin gick mycket djupare än så.

Hela den ideologiska utvecklingen hade glidit dem ur händerna. Den socialism som var också deras höll på att falla sönder och samman världen över, och även om det vore orättvist att sätta likhetstecken mellan de östliga diktaturernas socialism och de svenska reformisternas demokratiska socialism var det uppenbart att beröringspunkterna och de emotionella banden fanns där.

Författaren och skribenten Anders Isaksson, som arbetat för Ingvar Carlsson i statsrådsberedningen under dennes tid som vice statsminister, beskrev situationen väl i den andra del av sin fina biografi över Per Albin Hansson som kom ut under året:

”Euforin bland 30-talets vänsterintellektuella över femårsplanerna i Stalins Sovjetunionen, de återkommande traktorparaderna i Ny Dags och Norrskensflammans reportage från kommunismens hemland, entusiasmen över kulturrevolutionen i Kina och de svenska socialdemokraternas näringspolitiska offensiv på 60- och 70-talen med bildandet av Statsföretag och kampanjen för löntagarfonder må te sig som ojämförbara storheter, men de hade alla samma principiella grund: förvisningen om att det fanns ett annat system och att det kunde fås att fungera just som ett system.”

Det var drömmen om det Stora Systemet med de Stora Lösningarna för de Stora Kollektiven. Den dröm som i sin stalinistiska version hade lett till Stora Läger men i sin socialdemokratiska version mest gett oss Stora Skatter och Stora Regleringar. Och det var denna dröm som nu föll sönder och samman när diktaturena i Centraleuropa rasade och fram trädde politiska och intellektuella ledare som avvisade varje form av socialism och kollektivism och i stället talade om rättsstatens, den individuella frihetens och den fria ekonomins alldeles avgörande betydelse på ett sätt vi inte hört på länge i den europeiska idédebatten.

Så mycket bättre blev det inte för den ideologiskt hårt trängda socialdemokratin när den s k maktutredning som Ingvar Carlsson tillsatt under sin tid som s k framtidsminister presenterade en genomlysning av det svenska samhället som kom att bli ett avståndstagande från mycket av det som varit kärnan i socialdemokratisk politik under de gångna decennierna.

Den konstaterade brutalt, att ”den period av Sveriges historia som präglades av stark offentlig expansion, centraliserade avtalsrörelser på grundval av en historisk kompromiss mellan arbete och kapital, social ingenjörskonst och centralplanerade standardlösningar är över.” På punkt efter punkt menade sig utredningen kunna konstatera, att ”de drag som en gång förknippades med den svenska modellens samhällstyp i dag utmanas och omprövas.”

Men ingenting av detta vare sig ville eller kunde socialdemokraterna acceptera. Rosornas krig och regeringsutövandets allmänna elände tog all deras kraft. De var fullt upptagna med att hålla ihop vad som fortfarande gick att hålla ihop, rida spärr mot våra krav också i den allt viktigare Europa-debatten och försöka ägna sig i alla fall åt en viss skadebegränsning i den ekonomiska politiken.

Framgången för detta var dock inte imponerande. I Europa-politiken var det tydligt hur de drevs till den ena reträtten efter den andra, och hur deras försök att framställa Bengt Westerberg och mig som direkt skadliga för landet när vi talade om nödvändigheten av en snabb ansökan om medlemskap egentligen bara gjorde deras egen position allt svagare. Och när det var uppenbart att 1990 blev ännu ett i serien av förlorade år i den ekonomiska politiken visste alla som intresserade sig för saken att vi stod inför en dramatisk ökning av arbetslösheten under de närmaste åren.

Efter sommaren genomled så socialdemokraterna i september sin stora partikongress där det så k 90-talsprogrammet skulle ge en nytändning till de stackars sympatisörerna. Detta hade förefattats av den osannolika och sedan dess bittert splittrade kombinationen av Anna-Greta Leijon, Stig Malm och Kjell-Olof Feldt och bar alla den eländiga kompromissens kännetecken.

Men kongressen kom nog främst att minnas för att Allan Larsson röt till om att ”så här kan det inte fortsätta” och att det nu var ”blodigt allvar”. Diskussionerna om Europa-politiken och den ekonomiska politiken - krisområdena före andra - kom så gott som helt att utebli. En socialdemokratisk journalist refererade senare en centralt placerad

partifunktioner som beskrev hela tillställningen som ”en tillbakablickande skitkongress”. Inte roligt, med andra ord.

Och den ekonomiska utvecklingen blev allt mer bekymmersam. När jag i augusti reste runt i landet och träffade företagare var det som om ekonomin hade kört rakt in i en vägg. Alla berättade de om hur telefonerna bara tystnat efter semestern. I Dagens Industri beskrevs det hela som att ”konjunkturen kör spikrakt utför”, och för var och en med någon verklighetskontakt var det uppenbart att vi stod inför en betydande sysselsättningskris.

Själv tillhörde jag dem som var mest pessimistiska av alla dem som yttrade sig i debatten. Den öppna arbetslösheten låg fortfarande kring 2,5%, och när jag på ett regnigt torgmöte i Sundsvall varnade för att den nedgång som nu inletts var så kraftig att den mycket väl skulle kunna stiga till över 5% var det många som såg detta som mindre seriöst.

Och samtidigt som ekonomin började att dyka ner samlades de finansiella krismolnen åter till en kritisk massa. Regeringens oförmåga att åstadkomma någon ekonomisk politik värd namnet i förening med olika signaler från LO som kunde tydas som att man där tyckte att en ny devalvering var att föredra ledde till ett kraftigt och i längden alldeles ohållbart valutautflöde. Och det var ingen global eller europeisk kris som nu tryckte på, utan rätt och slätt en misstro mot den svenska regeringens förmåga att klara av ett allt mer besvärligt läge. Riksbanken tvingades två gånger kraftigt höja de redan höga räntorna, och regeringen fick plötsligt lägga om sin planering och inrikta sig på att snabbt presentera åtgärder som skulle kunna få förtroende.

Statsministern fick framträda på presskonferens den 18 oktober och med en mindre väl vald formulering slå fast att regeringen avsåg att ”driva vidare” med nya paket och nya åtgärder. Och drev gjorde regeringen sannerligen...

Det var detta som kom att bli inledningen till det som Stig Malm senare så målande skulle komma att beskriva som veckan när den socialdemokratiska riksdagsgruppen sprang omkring som ”skållade råttor”. Med sin speciella stil satte Allan Larsson den

socialdemokratiska riksdagsgruppen i arbete för att med en serie grupparbeten ta fram rejäla besparingar. Under en veckas tid sprang de omkring mellan mötena men utan att detta ledde till de sparresultat som sagde Larsson vid veckans inledning hade ställt i utsikt.

Presskonferensen fredagen den 26 oktober kom att bli smått historisk närmast av misstag. Visserligen tvingades socialdemokratin nu under galgen acceptera den sänkning av ersättningsnivån i sjukförsökringen de hade drivit en halv valrörelse mot oss moderater på 1985 - den andra hälften hade rört den centrala frågan om formerna för offentliga bidrag till ungdomsidrotten - och visserligen innebar det något av en förändring när man talade i termer av betydande besparingar i de offentliga utgifterna.

Men efter det att Ingvar Carlsson hade hållit ett allmänt anförande på sitt favorittema om att grundlagen borde ändras för att ge större partier en starkare ställning - egenintresset var alltför uppenbart för att den tanken skulle få något bredare stöd! - äntrade Allan Larsson talarstolen i riksdagens andrakammarsal och klämde på slutet av sin redogörelse fram det minst sagt sensationell beskedet att ”regeringen eftersträvar ett nytt riksdagsbeslut om Europapolitiken som tydligare och i positivare ordalag klagör Sveriges ambitioner att bli medlem i den europeiska gemenskapen”. Bingo!

Uppenbart hade man inte tänkt att gå så långt som man faktiskt gjorde. Den för dessa frågor ansvarige ministern Anita Gradin var t ex inte ens informerad, och hade efteråt den föga avundsvärda uppgiften att tala om för bl a regeringen i Helsingfors hur denna plötsliga omvändelse gått till. Och hos Sten Andersson på UD var man påtagligt besvrad av att detta så uppenbart stred mot vad han å regeringens vägnar bara för någon vecka sedan deklarerat i riksdagen, och att man i finansdepartementet därtill alldeles glömt bort att omnämna den heliga neutralitetspolitiken.

Att detta var på gång låg dock lite i luften. Såväl jag som andra hade offentligt och tydligt sagt att en deklARATION av denna innebörd skulle vara av betydelse för att - om möjligt - återställa en del av förtroendet för Sverige och den svenska politiken. Och när Bengt Westerberg återkom från ett sent kvällsligt möte med Allan Larsson för

information om vad som möjligen var på gång hade denne sagt att han arbetade för just en sådan formulering.

Ändå tvivlade jag lätt - jag kände alltför väl Ingvar Carlssons långsamma motvilja och jag hade noggrant lyssnat till Sten Anderssons utläggningar i riksdagen. Men valuta- och räntekrisen tvingade till slut socialdemokraterna till det omtänkande som hela den historiska omvälvningen i Europa dessa år ditintills inte förmått dem till. Det var som politisk process föga hedrande, men som resultat icke desto mindre djupt tillfredsställande.

Under dessa krisdygn hade vi tre borgerliga partiledare åter samlats till ett antal möten. Till en del kom de att handla om försvarsfrågan, som då åter var aktuell, men till en del alldeles självklart om den aktuella situationen. Och även om vi ju lärt oss i februari att den parlamentariska situationen var som den var kunde vi inte undgå att vara lätt plågade över den diskussion om alternativlösheten i svensk politik som pågått de senaste månaderna.

Att det knappt längre fanns ett socialdemokratiskt regeringsalternativ var allt uppenbarare - men gick det verkligen att hävda att det fanns ett borgerligt sådant inför valet 1991? Efter alla uppgörelser med socialdemokraterna, nålsting från olika håll och stundtals riktigt upphetsade ideologiska debatter mellan partierna?

Fram och tillbaka diskuterade vi vad som verkligen behövde göras för att få Sverige på fötter. Och gradvis blev det vi redan lärt oss under diskussionerna i februari allt tydligare - mellan Bengt och mig fanns en betydande samsyn, medan Olof Johansson av skäl som nog var till lika delar taktiska och sakliga inte ville vara med lika långt. Delvis handlade detta om energipolitiken med de låsningar som denna innebär för centern, men delvis handlade det också om en trots det överraskande och mycket viktiga Ja-beslutet på centerstämman i juni påfallande tröghet i Europa-politiken.

Vem som kom på att vi skulle skriva en gemensam artikel i Dagens Nyheter kan jag inte längre erinra mig. Diskussionerna hade då lett till en så betydande samsyn mellan Bengt och mig att steget tedde sig relativt naturligt. Och när vi väl satte igång att skriva skedde

det snabbt och smidigt med hjälp av elektronisk post mellan mig på Karlavägen och Bengt på Fryxellsgatan. På morgonen tisdagen den 30 oktober detonerade den politiska bomben i form av en sexspaltig rubrik på Dagens Nyheters hela förstasida och rubriken ”Så skall vi regera ihop” över vår gemensamma artikel.

Vi var bägge oroadade för den arbetslöshetskris som nu skulle komma. Vi skrev att även om det varit de höga räntorna som varit i fokus för debatten, ”kommer uppmärksamheten snart att riktas mot den växande arbetslösheten. Sverige riskerar att få en omfattande utslagning av arbetsplatser i industrin samtidigt som den offentliga sektorn stramas åt och industriinvesteringarna faller. Allt detta kommer att drabba enskilda människor hårt.”

Alternativet till den devalveringspolitik som LO de facto förordade var en politik för omfattande strukturella reformer för att stärka företagandet och tillväxten i ekonomin. Och även om socialdemokraterna genom kriserna tvingades till den ena reträtten efter den andra var det uppenbart att de inte skulle klara uppgiften. ”Sverige behöver en regering som inte ständigt präglas av reträtter, svårmod och kriser, utan som med idéburen styrka förmår att byta färdriktning och ge oss optimismen och framtidstron tillbaka”.

Och det var i detta syfte vi presenterade våra sex punkter för en ny politik för Sverige.

Först satte vi Europapolitiken som ”aldrig får bli en biprodukt i framtvingade krispaket” och där vi skisserade en konkret tidsplan för medlemskap som vi sedan också kom att förverkliga under de kommande åren. Här förelåg inga delade meningar mellan våra bägge partier.

Därefter skattepolitiken där vi efter det att skatteomläggningen nu beslutats av riksdagen kunde säga att uppgiften efter denna var att successivt sänka det totala skattetrycket. Här kan man säga att vi accepterade vad folkpartiet hade lyckats att uppnå i förhandlingarna med socialdemokraterna om sänkta inkomst- och marginalskatter, medan de å andra sidan accepterade vad vi sagt om nödvändigheten av att också få ner det samlade skattetrycket.

Detta var en balanserad kompromiss, även om det på sina håll kom att uppfattas lite konstigt att Bengt efter några upphetsade debatter med mig om huruvida det var förenligt med den s k generella välfärdspolitiken - ett begrepp som f ö inte alls fanns i artikeln - att sänka skattetrycket nu gick med på den. Balanspunkten här var dock att Bengt inte såg några större svårigheter att sänka detta ner till ca 50% medan han var tvärt mot våra strävanden att därefter gå vidare ned.

Som tredje punkt satte vi naturligt nog att de offentliga utgiftsökningarna måste hållas tillbaka och utgifterna på vissa områden minskas. Och här pekade vi såväl i största allmänhet som konkret på dels socialförsäkringssystemen och dels bostadssubventionerna. Försiktigt skisserade vi hur ett sparprogram på dessa områden kunde komma att se ut.

Den fjärde punkten innebar lanserandet av den s k valfrihetsrevolution i välfärdspolitiken som ju senare skulle återkomma i det borgerliga regeringsprogrammet knappt ett år senare. Det handlade om att avreglera för att med utgångspunkt i system med gemensam finansiering låta pengarna i stor utsträckning följa de val som individerna själva träffar. Vi ville kombinera marknadens fördelar med det gemensamma ansvarets rättvisa.

Vi visste väl - och gjorde heller ingen hemlighet av - att det när det gällde t ex familjepolitiken fanns betydande motsättningar mellan våra olika åsikter. De skulle sedan komma att återkomma med viss kraft under de kommande åren. Men trots detta lyckades vi här formulera en balanspunkt mellan våra olika ståndpunkter som, enligt min mening, gav utrymme för en ganska så radikal reformpolitik på detta område - därav uttrycket ”valfrihetsrevolution”.

Den femte av de sex punkterna gällde vikten av att stärka det enskilda ägandet och det enskilda sparandet, vilket högst konkret innebar ett avvisande av de löntagarfonder för kollektiv kapitalbildning och kollektiv kontroll av företagen som socialdemokraterna också i denna kollektivismens kristid ständigt återkom till. Och den sjätte och sista punkten - där våra vägar tydligt skiljdes från såväl centerns som socialdemokraternas -

gällde energipolitiken och vikten av att kunna erbjuda industrin elpriser som var internationellt konkurrenskraftiga eftersom den påtagliga investeringsflykten annars med stor sannolikhet skulle komma att fortsätta.

Detta var vår linje i sak. På viktiga punkter var den knappast någon överraskning, medan den på andra innebar en syntes och kompromiss som man kanske inte hade trott vara möjlig när det gällde grunderna för t ex skatte- och välfärdspolitiken. Men nästan viktigare än detta var det faktum att vi skrev artikeln gemensamt och förklarade att vi kände "ett gemensamt ansvar för att ange vissa riktlinjer för den nya regering som är en nödvändighet" och att vi avsåg att "begära väljarnas mandat för att på basen av en borgerlig majoritet tillsammans regera Sverige under 1990-talet". Och vi avsåg då att "sträva efter en borgerlig majoritetsregering".

Få stora politiska steg har förmodligen varit så svagt förankrade i respektive partier som detta. När jag på morgonen sammanträffade med den något överraskande moderata partiledningen i övrigt - Lars F Tobisson, Ingegerd Troedsson, Per Unckel och Peter Egardt - var det inte heller jublet över detta genombrott för borgerlig samverkan som var det dominerande temat. Ingen var direkt emot, men ingen var heller direkt entusiastisk över det som skett.

På sina håll inom partiet hade man länge tyckt att jag haft en alldeles för tolerant inställning till Bengt Westerbergs olika utspel och utfall i regeringsfrågan och mot oss moderater, och i partiet i dess helhet levde fortfarande bitterheten över det man med rätt eller orätt beteckade som Bengt Westerbergs knivhugg i ryggen på Ulf Adelsohn i slutskedet av valrörelsen 1985. Och det fanns en viss oro för att detta nu skulle kunna innebära ett betydande väljarflöde från oss till folkpartiet - av skäl som jag dock hade lite svårt att förstå.

Men relationen mellan Bengt och mig hade djupare rötter än vad de flesta var medvetna om. Från Stockholms läns landsting i mitten av 1970-talet över de borgerliga regeringsperioder där jag varit moderat samverkanschef med olika titulatur och där Bengt i kraft av sin kompetens gjort karriär från det folkpartistiska samordningskansliet till statssekreterare i först industri- och sedan budgetdepartementet hade vi följts åt och

arbetat nära samman. Våra sammandrabbningar - också offentligt - hade ibland varit lika hårda som vårt samarbete ofta hade varit öppet och konstruktivt.

Utan den bakgrunden hade - tror jag - artikeln aldrig varit möjlig. Den innebar ett stort språng ut i det okända för oss bägge - och ett sådant gör man inte om man inte hyser ett visst förtroende för den person man gör det tillsammans med.

Inom folkpartiet var reaktionerna nog mer lättade än de åtminstone inledningsvis föreföll att vara hos oss. Medan vi haft en klar linje i regeringsfrågan sedan lång tid tillbaka, hade folkpartiets väg både före Bengts övertagande 1983 och under de senaste åren varit något vinglig. Efter februarikrisen hade Bengt internt närmast dödförklarat möjligheten till ett borgerligt alternativ, och också under sommarmånaderna hade han på det sätt som kom att bli hans vana varit ute och vädrat olika tankar som alla kom att uppfattas som ett närmande till socialdemokraterna.

Men när det dels blev tydligt att socialdemokraterna inte skulle orka med att fullfölja en del av det som man kommit överens med folkpartiet om i april - det gällde egenavgifterna i arbetslöshetsförsökringen, som kommit att bli en av Bengts hjärtefrågor - och dels att man på nytt avsåg att driva olika fonsocialistiska tankegångar - en mycket hätsk riksdagsdebatt i ärendet den 22 oktober mellan Ingvar Carlsson, Lars Tobisson och Bengt Westerberg var betydelsefull för denna utveckling - var det tydligt att hans bild av socialdemokraterna och vad ett samarbete med dem skulle kunna åstadkomma förändrades. Det var den faktiska åsiktsöverensstämmelsen med oss i viktiga frågor och den tilltagande oförmågan inom socialdemokratin att bygga de broar han länge hoppats på som gjorde honom beredd att ta det steg som artikeln innebar.

När därför denna artikel kom innebar den en upprätning av partiets linje som jag tror att huvuddelen av partiets aktiva kom att uppskatta - och alldeles särskilt den grupp inom partistyrelsen med bl a Anne Wibbe och Birgit Friggebo som tydligt drivit en klarare borgerlig linje.

Det är ingen överdrift att påstå att artikeln i ett slag förändrade den politiska situationen i Sverige. Den ständige sluggern Sten Andersson försökte visserligen hävda att den nu än tydligare visade hur söndrade och oförmågen borgerligheten var, men i övrigt gick det en stöt genom hela det politiska livet när det plötsligt stod klart att det fanns ett styrkebälte kring vilken ett såväl politiskt som parlamentariskt starkt borgerligt regeringsalternativ kunde formas.

Förhållandet till centern och till de kristdemokrater som nu gick allt bättre i opinionsundersökningarna var viktigt. I de flesta borgerliga tidningar argumenterade man för en borgerlig minoritetsregering med moderater och folkpartister, och i vissa av dem gjorde man det med betydande hätskhet. Och Bengt tillhörde förvisso dem som mer än gärna tänkte på en framtid där han slapp ett alltför nära umgänge med de centerpartister han inte förstod och som heller inte förstod honom. När vi i artikeln skrev att vi skulle "sträva efter" en majoritetsregering var det en strävan som Bengt inte hade någonting emot att misslyckas med.

Men för mig var det annorlunda. En borgerlig minoritetsregering som vilade på centerns stöd i riksdagen - något annat var inte möjligt - men som samtidigt lämnade öppet för centern och socialdemokraterna att i riksdagen blockera för mig avgörande delar av politiken var en regering som var dömd att misslyckas. Den skulle knappast klara av att föra EU-förhandlingarna på det sätt jag hade tänkt mig, och den skulle knappast klara av att genomföra en del av de strukturförändringar vad gäller ekonomin som jag såg som strategiska inslag i en borgerlig reformpolitik. En sådan regering skulle nog kunna överleva som regering på samma snubblande sätt som Ingvar Carlssons regering i någon formell bemärkelse överlevde, men den skulle knappast klara av att vara den förändringskraft som denna andra ansats till borgerlig regeringsutövning under efterkrigstiden måste vara. Och något da capo på utvecklingen mellan 1976 och 1982 ville i alla fall inte jag vara med att ta ansvaret för.

Det var mot denna bakgrund jag i olika uttalanden var angelägen om att hålla dörren till de bägge andra borgerliga partierna öppna. Artikeln var inte, sade jag, den borgerliga allians jag arbetat för - men väl en avgörande byggsten i denna som nu måste såväl breddas som fördjupas.

Och det var denna strävan som kom att dominera mycket av vårt politiska arbete under den tid som återstod fram till början av den avgörande valrörelse som skulle leda fram till det stora avgörandet den 15 september 1991.

När Bengt Westerberg bestämt sig för en linje driver han den också med kraft, och under de närmast följande veckorna var det han snarare än jag som kom med olika förslag om hur vi skulle kunna fördjupa samarbetet mellan våra bägge partier. Tärningen var nu kastad, och med de erfarenheter vi bägge hade från de tidigare borgerliga regeringsåren visste vi väl att noggranna förberedelser var A och O för att vi skulle ha någon förutsättning att lyckas om vi också vann valet. Men jag ville inledningsvis gå något långsammare fram dels därför att jag inte ville markera tydligare än vad som redan skett mot centern och dels för att det internt hos oss fortfarande fanns anledning till visst förankringsarbete efter det veritabla överraskningsanfall som den gemensamma artikeln hade inneburit.

Hos socialdemokraterna fortsatte samtidigt förfallet. Ett nytt crescendo nåddes när de dramatiska formuleringarnas mästare Stig Malm i en TT-intervju den 13 december gick till våldsamt angrepp på socialdemokratins politik, talade om att riksdagsgruppen hade sprungit runt som ”skållade råttor” och antydde att allt var påhittat av Allan Larsson och riksbankschefen Bengt Dennis för att piska igenom en viss politisk linje.

Den bomben slog ner mitt i regeringens julkalas på Harpsund. En Ingvar Carlsson som efter allt elände balanserade på gränsen till vad man kan begära av en individ förklarade att han nu avsåg att avgå som partiordförande. Detta blev inledningen till några dagar av alldeles förfärande tumult där avgångshoten från ömsom Ingvar Carlsson, Stig Malm och Allan Larsson slängdes som spjut genom de sammanträdesrum som bevittnade detta sagolika sammanbrott.

Efter bittra bråk tvingades Stig Malm till en halv reträtt, Allan Larsson accepterade en halv ursäkt och Ingvar Carlsson gav efter för alla vädjanden om att utan honom skulle allt bli ännu värre än vad det redan var. Det var ett elände utan gräns.

I skuggan av denna väldiga politiska dramatik inom socialdemokratin drog Bengt Westerberg och jag i mitten av december igång en serie olika projekt där vi bad olika personer att skissera vad som skulle kunna bli kärnan i en gemensam borgerlig regeringspolitik. Vid sidan av ett arbete med bostadspolitik som Georg Danell ledde, två olika projekt när det gällde sjukvårds- och barnomsorgspolitiken som gjordes av Bo Könberg och Ralph Ledel i Stockholms Läns Landsting respektive Joakim Ollén och Ewa Bertz i Malmö och ett arbete på riksdagskanslierna om miljöpolitiken var det viktigaste en serie möten om den ekonomiska politiken som Lars F Tobisson och Anne Wibble gemensamt sattes att leda.

Allt medan den politiska och ekonomiska utvecklingen i övrigt fortsatte avverkades inom ramen för detta arbete en serie av seminarier där ledande företrädare för de bägge partierna gick igenom olika ämnesområden med främst olika ekonomer. Och det var gräddan av den svenska ekonomkåren som nu ställde sin kompetens till vårt förfogande - förtroendet för socialdemokraternas förmåga att hantera det tilltagande elände de ställt till med var nu nere närmast under nollpunkten.

Med basen i dessa seminarier var det vår tanke att Anne och Lars skulle skriva ihop ett mer utförligt gemensamt program för den ekonomiska politiken. När de i början av april presenterade produkten av sin möda var vi dock mindre nöjda med dess utformning, och det kom åter att bli Bengt och jag som satte och oss ner bakom våra datorer och gav språklig dräkt och politisk inriktning åt det som kom att presenteras på en gemensam presskonferens i den sk gamla statsrådsberedningen på Mynttorget den 21 april som "Ny Start för Sverige".

Den lokalen hade upplevt mycken politisk historia i sina dagar. Här sammanträdde Per Albins samlingsregering under krigsårens kriser, och härifrån regerades Sverige innan man i slutet av 1960-talet kom att bygga de nya lokaler för statsministern, hans kansli och regeringssammanträden som kom att finnas intill flytten till Rosenbad hösten 1982. Men när regeringens sammanträden försvunnit hade denna lokal i stället blivit platsen för många av regeringens viktiga presskonferenser.

Och även om möbleringen hade hunnit ändras sedan dess var den av dessa många gamla presskonferenser som fortfarande levde mest i mitt minne den i OKTOBER? 1988 när den dåvarande borgerliga regeringen presenterade sitt sista försök i kompromiss i kärnkraftfrågan men där Gösta Bohman oöverlagt trampade på ömma centertår genom sitt uttalande om att drifttillstånd till reaktorn Barsebäck II var till 99% klart och där Olof Johansson väl överlagt trampade på hela den övriga regeringens tår genom att dela ut ett papper vars faktiska innebörd var att ingenting av det som sagts skulle kunna förverkligas. Det var en svart stund för borgerligheten av samma dignitet som den ljusa stund för våra gemensamma möjligheter som presskonferensen i samma lokal denna gång var.

Med "Ny Start för Sverige" kunde vi sanningsenligt säga, att vi var det enda politiska alternativ som hade ett program för hur den långsiktiga och strukturella kris som Sverige nu så tydligt var på väg in i kunde hävas. Påståenden om att socialdemokraterna hade en politik föll efter mandatperiodens tumult på sin egen orimlighet.

Regeringen kom därför också att koncentrera sig mindre på att säga att den hade ett program för att klara krisen än på att förneka att det över huvud taget fanns någon kris att klara av. Med sitt upprepade tal om "vändpunkten" när det gällde ekonomins utveckling kom Allan Larsson att slå t o m Kjell-Olof Feldts rekord från valrörelsedebatterna 1988 i ekonomiskt illusionsmakeri.

Om arbetet hade inneburit att samarbetet mellan folkpartiet och oss successivt blivit allt bättre, hade det dessutom varit möjligt att etablera ett något bättre förhållande också till centern. Och min bedömning- som stred påtagligt mot vad centerätande borgerliga ledarskribenter portionerade ut - var att den grundläggande utvecklingen i detta ibland svårgenomträngliga parti dock gick åt rätt håll. Det nya partiprogram man antagit på extra partistämma hösten 1990 var klart mer borgerligt till sin karaktär, och en rapport om den ekonomiska politiken som man presenterade i januari var t o m så bra att man kände ett stänk av avundsjuka inför den kompetens de plötsligt hade lyckats att mobilisera.

Därmed blev det också möjligt att efter ”Ny Start för Sverige” åstadkomma den fyrpartisamling jag hela tiden strävat efter. Alf Svensson anslöt sig omedelbart till programmet i dess helhet, och när det sedan kom till diskussion i riksdagens finansutskott under maj blev det möjligt att skriva ihop den gemensamma moderata och folkpartistiska linjen med centerns i en gemensam reservation som var starkare än vad som hade brukat vara fallet.

När riksdagen led mot sitt slut och valrörelsen mot sin början var borgerligheten mer samlad och socialdemokratin mer söndertrasad än vad som hade varit fallet på åtskilliga decennier i Sverige. Utgångsläget för valrörelsen var med andra ord hyfsat - men alla visste vi att det skulle bli tufft och att det i sedvanlig ordning skulle bli ett avgörande där marginalerna skulle vara mycket små.

Min uppgift i denna valrörelse var inte alldeles enkel. Jag hade att se till att det dels var en någorlunda enad borgerlig front genom det maratonlopp av möjligheter till misstag som varje valrörelse innebär och dels att denna borgerlighet framstod som så i sak kraftfull och kompetent att den innebar ett alternativ som kunde hålla också de missnöjesapostlar som i form av Ian Wachtmeister och Bert Karlsson dykt upp på scenen stängna.

Till dessa herrars insatser för Sverige och svensk politik skall jag be att få återkomma senare. Under valrörelsen spelade de effektivt socialdemokraterna i händerna genom att hela tiden föra in debatten på olika spekulationer om hur olika borgerliga partier i olika lägen skulle förhålla sig till deras olika upptåg och uppkast. Redan när jag inledde valrörelsen med mitt traditionella sommartal i Grisslehamn den XX juli passade socialdemokraterna på att fråga mig om detta, och jag hade att balansera mellan intresset att inte spela dem i händerna och att inte komma i konflikt med Bengt Westerberg som samtidigt höll sitt sommartal i Trosa. Och så skulle det fortsätta under de kommande veckorna.

Valstriden kom att handla om tre olika frågor.

För det första det läge som nydemokraterna möjligen skulle komma att ställa till med och hur det skulle hanteras. Den debatten bidrog alldeles tydligt till att försvåra för oss och ge den flagnande socialdemokratin ett nytt hopp.

För det andra kom utrikespolitiken plötsligt in på scenen genom kuppöversöket i Moskva och det drama som detta kom att utlösa under någon vecka mitt i valrörelsen. Enligt alla politikens regler skall utrikespolitiska kriser av denna typ gynna den sittande regeringen, men genom schabbel från deras sida och en tydligare linje från min blev så inte fallet denna gång.

Och för det tredje - och viktigast! - den ekonomiska politiken och inte minst den nu mycket tydligt stigande arbetslösheten. Utvecklingen under sommaren hade kommit att skjuta sönder det lilla som fanns att skjuta sönder av regeringens tal om att "vändpunkten" passerats och att allt var frid och fröjd. I stället var det nu tydligt att läget var en bra bit värre än vad de flesta tidigare trott, och att kraven på den ekonomiska politiken därmed måste ställas högre. Och denna debatt tror jag att det till stor del var vi på den borgerliga sidan som vann.

Och till den listan skall för fullständighetens skull läggas olika mer eller mindre seriösa affärer som alltid garnerar en svensk valrörelse. Denna gång var det kombinationen av Aftonbladet och radions Eko-redaktion som utmålade Lars Tobisson som skattebrottsling trots att allt han gjort följt lagens bokstav. När de olika granskningar som då initierades långt senare slutfördes gav de också exakt detta resultat.

I den viktiga ekonomiska debatten var det "Ny Start för Sverige" som var vår gemensamma plattform. Men samtidigt fanns det ett behov av att förstärka denna. Den 23 augusti möttes därför Bengt och jag i Västerås - fö på hans födelsedag - för att i anslutning till ett gemensamt torgmöte i sommarsolen på Sigma-torget presentera "Ny Start för Sverige - Nödvändigare än Någonsin".

Syftet var dubbelt. Dels ville vi än tydligare göra klart att ekonomin nu befann sig i ett tillstånd av närmast fritt fall ned, och att det skulle ta sin tid att vända på denna utveckling. Och dels ville vi vara lite mer konkreta än vad vi hade förmått att vara i

april när det gällde en del av de åtgärder som vi var övertygade om att detta måste leda till.

”De ekonomiska utsikterna för Sverige ter sig nu mer dystra än vad de gjorde när programmet skrevs i våras. Snart sagt alla ekonomiska indikatorer som har blivit tillgängliga sedan dess har visat på en sämre utveckling än väntat. Inflationen är möjligen ett undantag. Det finns därför anledning konstatera att den svenska ekonomiska krisen kommer att bli såväl längre som djupare än vad som tidigare befarats.”

”Det stora antalet varsel hittills i år utgör en arbetslöshetsbomb som kommer att detonera under hösten. Vid slutet av 1991 finns det en överhängande risk för att Sverige kommer att ha förlorat ca 150.000 industrijobb sedan 1989. Och alla kända bedömningar pekar på en fortsatt utslagning av jobb under 1992. Allvaret i sysselsättningskrisen kan knappast överskattas. Sverige är på väg mot den högsta arbetslösheten under efterkrigstiden.”

Medan vi hade ett program, där vi nu lade större vikt vid kostnadssänkningar för näringslivet i dess helhet för att om möjligt dämpa ökningen av arbetslösheten, hade socialdemokraterna ditintills under valrörelsen inte haft annat än allmän retorik, höjda skatter och ja till mer av fondsocialism att komma med. Även om vi var bekymrade för om ens vårt program skulle räcka till i det tillstånd av fritt fall för ekonomin som nu rådde hade vi i alla fall en ärlig beskrivning av problemen och en politik som mycket tydligt hade rätt inriktning.

Därmed hade vi en god grund att stå på. Även om socialdemokraterna gick fram under valrörelsens häftiga ordstrider föreföll det inte som om de skulle förmå att vinna tillbaka allt det förtroende som de hade förlorat under de gångna tre åren. Sin ideologi kunde de knappast tala om längre efter allt det som hänt i Europa och den strömkantning detta lett till i hela den europeiska debatten. Sitt anseende som kompetenta på att i rent teknisk mening regera landet hade de grundligt lyckats att radera genom rosornas krig och den serie av rabalder som detta hade lett till genom åren. Och någon sammanhängande politik hade de svårt att få ihop efter den serie av reträtter i för dem viktiga frågor som

de successivt tvingats till. Det var nog inte så roligt att vara socialdemokrat i denna soliga valrörelse 1991.

Socialdemokraterna gjorde allt vad som stod i deras makt för att dels förtala den ekonomiska politik vi stod för och dels så split och splittring i de borgerliga leden enligt känt mamér. Bengt och jag beslöt, för att möta detta, att acceptera den utmaning till gemensam debatt som socialdemokraterna kommit med, och XXXdagen den 6 september sattes ut som tidpunkt för denna drabbning.

Detta krävde förberedelser utöver det vanliga, och vi avsatte åtskillig tid under de dagarna före för att gå igenom de punkter där de kunde tänkas driva in kilar mellan oss och för att försöka koordinera vårt agerande i debatten. Ömsom satt vi med våra medarbetare nere på folkpartiets riksdagskansli på Mynttorget - där det i sedvanlig ordning serverades den ananaspizza som föreföll att vara kärnan i folkpartiets valrörelse - och ömsom på vårt lilla krypin på Salvii Gränd alldeles intill.

Debatten mot kombinationen Ingvar Carlsson och Allan Larsson på Scandic Crown ovanför Slussen kom i allt väsentligt att gå bra. Någon knock-out seger inför de ca 3,5 miljoner tittare som såg debatten lyckades vi väl inte med, men bilden av de offensiva utmanarna med ett program och de defensiva och tråkiga försvararna kom nog att etableras än tydligare. När vi summerade upp över en bit mat på Restaurang Gourmatique nere vid Järntorget i Gamla Stan hade vi all anledning att vara nöjda.

TV:s slutdebatt ute i Electrum i Kista fredagen 13 september var - som alltid - nervpirrande. Jag hade lagt en del av de sedvanliga förberedelserna åt sidan för att ensam bland partiledarna tillbringa onsdagen och torsdagen med en blixturné i ett inhört flygplan till Borlänge, Mora, Östersund, Sundsvall, Gävle, Karlstad, Vänersborg, Växjö, Lidköping och Halmstad för att visa kraft ända in i slutskedet. Jag tyckte att jag vid det här laget kunde argumenten utan och innan och en stor del av de förberedelser jag gjort inför den gemensamma debatten med Bengt mot Ingvar Carlsson och Allan Larsson skulle nog duga här också.

Politik handlar - som så mycket annat - om en kombination av tur och skicklighet. Jag hade maximal tur i lottningen inför debatten såväl om placering som om turordning för tal, och Ingvar Carlsson hade maximal otur. Att det skulle komma att bli precis tvärt om tre år senare är ett förhållande som man fundera över. Jag satt väl till bredvid programledarna med de bättre möjligheter att begära snabba repliker som detta innebar, medan Ingvar Carlsson kom att utlokaliseras till en avlägsen flygel. Jag fick möjlighet att komma in tidigt och med besked i debatten, medan Ingvar Carlsson fick finna sig i att spela statistens roll under hela den så viktiga första timman.

Ingvar Carlsson var lika blek och bortkommen i denna debatt som Mona Sahlin var fräsch och effektiv. Hon kom att pjollra bort Olof Johansson med några klassiska repliker om sina korta kjolar som snabbt etablerade henne som folkfär figur och självklar debattstjärna. Att man nu lyft bort den mördande tråkige Allan Larsson från debattstallet var klokt, och det var inte mer än rättvist att Mona korades till debattens vinnare. Men att jag kom god tvåa och att Ingvar Carlsson - det var trots allt om hans jobb det handlade - kom ut så blek och bortkommen gjorde att vi trots detta hade anledning att vara nöjda med resultatet. Och oavsett om det är sant eller inte finns det alltid hos partiarbetare en uppfattning om att denna den avslutande debatten är av mycket stor betydelse för valresultatet.

På söndagen röstade jag tillsammans med Mia och lilla Gunnel i Östra Real - min gamla skola tvärs över gatan hemifrån - under stort mediauppbåd. Och som vanligt dröjde jag mig kvar nästan en timme, delade ut valsedlar tillsammans med de andra partiernas lokala företrädare och skvallrade vänligt och öppet om det som varit och det som möjligen skulle komma. Just detta - att stå där vid sin egen vallokal hemmavid och dela ut valsedlar till bekanta och obekanta som strömmade till i skön gemenskap med alla möjliga och omöjliga andra partiföreträdare - är för mig en nästan helig stund i vår demokrati.

Jag njöt fullt ut av lugnet och den avspända atmosfären. Allt som kunde göras var redan gjort. Söndagkvällen skulle so oder so innebära början på någonting nytt och annorlunda - vad kunde jag fortfarande inte veta.